

ნ. ვ. გოგოლი

მკვდარი სულები
პოემა

დიდგენის
ბიბლიოთეკა

ნ. ვ. გოგოლი
მკვდარი სულეზი
პოემა

Н. В. Гоголь
МЁРТВЫЕ ДУШИ

რუსულიდან თარგმნეს ზაზა ჭილაძემ და გია ჭუმბურიძემ

გარეკანზე: ალექსეი სავრასოვის „ჭილყვავები მოფრინდნენ“

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2018
ყველა უფლება დაცულია.

ISBN 978-9941-11-562-2

www.diogene.ge

წიგნი პირველი

თავი პირველი

საგუბერნიო ქალაქ NN-ის სასტუმროს წინკარში ერთმა ისეთ-მა მომცრო, კობტა რესორებიანმა ბრიჩკამ შეუხვია, როგორითაც უცოლო მამაკაცები მგზავრობენ ხოლმე: გადამდგარი პოდპოლკოვნიკები, შტაბსკაპიტნები თუ ასიოდე სული ყმაგლეხის პატრონი მემამულეები – მოკლედ, ყველა ისინი, ვისაც საშუალო შეძლების ბატონკაცებად იხსენიებენ ჩვენში. შიგ მჯდომ მგზავრს მთლად ლამაზი კაციც არ ეთქმოდა, ოღონდ გარეგნობითაც ვერ დაინუნებდი – არც მეტისმეტად ფერხორციანი გახლდათ და არც გაჩხინკული; ასაკოვანიო, ვერ იტყოდი, ოღონდ მთლად ყმანვილკაცსაც არ ჰგავდა. ქალაქში მისი ჩამოსვლა თვალში დიდად არავის სცემია და არც რამე განსაკუთრებული გამობმაურება მოჰყოლია. ეგაა მხოლოდ, სასტუმროს გადაღმა, დუქნის კართან მდგარმა ორმა რუსმა გლეხმა გამოთქვა აზრი ძუნნად, თუმცა ისიც უფრო ეტლთან დაკავშირებით, ვიდრე მასში მჯდომის თაობაზე: „ბორბლებს შეხედე, ბორბლებს! – გადაულაპარაკა ერთმა მეორეს. – რამე რო იყოს, მოსკოვამდე ჩააღწევს?“ „ჩააღწევს.“ – უთხრა მეორემ. „აი, ყაზანამდე კი ნაღდად რო ვერ მიატანს!“ „ეგრეა, ყაზანმდე – ვერაფრით...“. საუბარი ამით მოთავდა. მერე კი, როცა ბრიჩკა სასტუმროს მიადგა, ზუსტად იქვე ვილაც ახალგაზრდა კაცმაც ჩაიარა, ვისაც კანიფასის ქსოვილის მოკლე, ერთობ ვიწრო, შემოტკეცილი თეთრი შარვალი და აშკარად მოდას ადევნებულის ფრაკი ემოსა,

რომლის შიგნითაც გულისპირი ტულაში ნახელავი, დამბაჩის გამოსახულებიანი ბრინჯაოს ქინძისთავით დაემაგრებინა. ახალგაზრდამ მხარსუკან გამოხედა ეტლს, ხელით შეიმაგრა ქარისაგან ლამის წამოხდილი ქუდი და ისევ თავის გზას გაუდგა.

სასტუმროს ეზოში ახლად შესულს მედუქენ ბიჭი მიეგება – ისეთი ცქვიტი და დაუდეგარი, სახესაც ვერ შეუთვალეირებდი ხეირიანად. მკლავზე ხელსახოცგადაფენილი, ცუხცუხით გამოეშურა სტუმრისკენ. ხმელ-ხმელსა და ანონილს, გრძელი, ბამბანარევი, მრგვალსაყელოიანი სერთუკი ეცვა. თავის ერთი გადაქნევით, შუბლზე ჩამოშლილი თმა უკან გადაიგდო და ფიცრული შუშაბანდის გავლით, მკვირცხლად გაუძღვა მოსულს ღვთივბოძებული მოსასვენებლის საჩვენებლად. ეს სავანე კი ერთობ თავისებური გახლდათ, რამდენადაც თავისებური იყო თვით სასტუმროც, ანუ ზუსტად ისეთი, როგორსაც საგუბერნიო ქალაქებში ნახავთ, სადაც დღეში ორ მანეთად მგზავრს ყველა კუთხიდან შავი ქლიავივით გამოჭყეტილი ტარაკნებით სავსე დასაძინებელ ოთახს სთავაზობენ. ასეთ ოთახს მომიჯნავეში გამავალი, ზედ მოდგმული დაბალი კარადით ჩახერგილი კიდევ ერთი კარიც აქვს ხოლმე, მეზობელი კიდე, როგორც წესი, ვინმე უხმო და წყნარი კაცია, ოღონდ წრეგადასულად ცნობისმოყვარე და ერთი სული აქვს, სულ წვრილად შეიტყოს ახლად შემოსახლებული მობინადრის ამბავი. ამ მეტისმეტად ნაგრძელებული, ორსართულიანი შენობის ქვედა სართულს ბათქაშის კვალიც არ აჩნდა და ისედაც, ცოტა არ იყოს, ჭუჭყისფერდაკრული, მუქი წითელი აგურები ამინდის ხშირი ჭირვეულობისაგან კიდევ უფრო ჩაჟამებული მოჩანდა. აი, ზედა სართული კი სამარადღუამო ყვითლად შეეღებათ. ქვემოთ დახლები გაემართათ ცალულებით, თოკებითა თუ კვერებით მოვაჭრეებს, კუთხის სავაჭროში კი – უფრო სწორად, მის ფანჯარაში – თაფლუჭის სახეაჭარხლებული გამყიდველი მოკალათებულიყო წითლადვე მზინავი, თუნუქის სამოვრითურთ და შორიდან ისე მოჩანდა, გეგონებოდა, რაფაზე ზუსტად ერთნაირი ორი სამოვარი შემოუდგამთო, რომ არა ერთ-ერთის კუპრივით შავი წვერ-ულვაში.

სანამ ახლად ჩამოსული ბატონი თავის სამყოფელს ათვალიერებდა, მისი ბარგი-ბარხანაც შემოზიდეს: ჯერ თეთრი ტყავის ჩემოდანი, ცოტა არ იყოს, შელახული, რაც იმაზე მიუთითებდა, რომ შორ გზებზე მგზავრობას ნაჩვევი უნდა ყოფილიყო; ჩემოდანს ორნი ეზიდებოდნენ – ტანდაბალი, ტყაპუჭშემოცმული მეეტლე სელიფანი და ლაქია პეტრუშკა – ოცდაათიოდე წლის კაცი, ვისაც ფართხუნა, ეტყობა, ბატონის ნახმარი სერთუკი მოერგო, ერთობ სქელი ცხვირ-ტუჩი ჰქონდა და ერთგვარად პირქუში იერით გამოირჩეოდა. ჩემოდანს კარელიური არყის ხით განწყობილი, წითელი ხის მომცრო ზარდახშა, ჩექმის ჩამოსაცმელი წყვილი კალაპოტი და ლურჯ ქალღმერთი გახვეული შემწვარი ქათამი მოჰყვა. როცა ეს ყველაფერი დააბინავეს, მეეტლე სელიფანი თავლაში გაეშურა ცხენების მისახედად, ლაქია პეტრუშკა კი ვინრო წინკარში, თითქმის მთლად ჩაბნელებულ სათავსოში მოწყობას შეუდგა, სადაც უკვე მოესწრო საკუთარი შინელის შეტანა და მასთან ერთად, კიდევ რაღაც სუნისაც, რომელიც ლაქიისათვის უცილობლად საჭირო ნივთებით სავსე ჯვალოს ტომარას შემოჰყოლოდა. მერე ამ სოროს ერთ კედელს ვინრო, კოჭლი სანოლიც მიადგა, ზედ კი მოკლე, ლეიბისმაგვარი რაღაც დააფინა – თხელი, ბლინივით გაბრტყელებული და ვინ იცის, მართლა იმ ბლინივით გაზიპული, ბოლოს მაინც რომ გამოსტყუა სასტუმროს პატრონს.

ვიდრე მსახურები თავ-თავიანთ საქმეებს მიხედავდნენ, ბატონმა საერთო ოთახს მიაშურა. ამგვარი ოთახები ყველა მგზავრისთვის კარგადაა ნაცნობი: ერთნაირი, ზეთის საღებავით შეღებილი, ზემოთ ჩიბუხის კვამლით ჩაშავებული, ხოლო ქვემოთ ასობით მგზავრის ზურგებით გაზინებული კედლები, უფრო მეტად კი ადგილობრივი ვაჭრების, რადგან ბაზრობის დღეებში სწორედ ისინი მოაშურებენ ხოლმე ასეთ ოთახებს – ჯგუფ-ჯგუფად თუ კენტად, სავალდებულო ორიოდ ჭიქა ჩაის მისართმევად; ერთნაირად გამჭვარტლული ჭერი, ერთნაირად გამჭვარტლული შუშის ჭალი, რომლის შუშისავე ლოლუები ყოველ ჯერზე წკარუნ-წკარუნით ეხლებოდა ერთიმეორეს, როცა კი მედუქნე ბიჭი გაქუცულ მუშაბადაფენილ იატაკზე გა-

დაირბენდა ხოლმე და თან ოსტატურად ჩამოატარებდა ჩაის ფინჯნებით ისეთნაირად გაძეძგილ ლანგარს, თითქოს ფრთოსნებს გადაუვსიათ ზღვის ნაპირიო; და ასევე, მთელი კედლის სიგანე, ზეთის საღებავით ნახატი ტილოები – მოკლედ, ყველგან ყველაფერი ერთნაირი და ერთნაირად იგივე. აი, სხვაობა კი მხოლოდ ისაა, რომ ერთგან ნახატზე იმოდენა ძუძუებიანი ნიმფა ისახებოდა, ალბათ ცხოვრებაში რომ არ უნახავს მკითხველს. თუმცა ბუნების მსგავსი სიცელქე ისტორიულ ნახატებსაც ახასიათებს ხოლმე – კაცმა არ იცის, როდის და საიდან ჩამოტანილს ჩვენთან, რუსეთში – ზოგჯერ ჩვენივე ბოზოლების მიერ, ხელოვნებას რომ ერტვიან და ამგვარ ქმნილებებს ძირითადად იტალიაში ყიდულობენ იქაურივე მეგზურების რჩევით. ახლა ბატონმა ქუდი მოიხადა და შალის ფერადოვანი ყელსახვევიც შემოიხსნა, როგორცაც ცოლიან კაცებს საკუთარი ხელით უქსოვენ მეუღლეები – შესაბამისი ჭკუა-დარიგებების ჩიჩინით, თუ როგორ და რანაირად შეიფუთონ. აი, უცოლოებზე კი დაბეჯითებით ვერაფერს ვიტყვი: ღმერთმა უწყის, იმათ ვინ უქსოვს ამეებს, რადგან მსგავსი ყელსახვევი ცხოვრებაში არ მიტარებია. ამას რომ მორჩა, ბატონმა სადილი შეუკვეთა და სანამ დუქნების ჩვეულ კერძებს უნაცვლებდნენ ერთიმეორეს – მჟაუნას წვნიანსა და ფენოვან ღვეხელს, საგანგებოდ რომ უნახავენ მგზავრებს რამდენიმე კვირის განმავლობაში, მუხუდოთი შეკმაზულ ტვინს, სოსისსა და კომბოსტოს, შემწვარ ყვერულს, მჟავე კიტრსა და, რალა თქმა უნდა, მუდამჟამ თბილ-თბილ, ფენოვან ნაზუქს – ვიდრე ყველაფერ ამას მოართმევდნენ, შემთბარსაც და ცივ-ცივადაც, მგზავრმა მედუქნე ბიჭს, ანუ იგივე მიმტანს, სულ წვრილ-წვრილად დააფქვევინა, თუ ვინ ყოფილიყო ადრე იქაურობის მეპატრონე და ახლა ვის ეკუთვნოდა, დიდი მოგება მოჰქონდა თუ არც მაინცდამაინც, და რამდენად გაიძვერა გახლდათ დუქნის ახლანდელი ბატონ-პატრონი. ამ ბოლო შეკითხვაზე ბიჭმა ჩვეული პასუხი გასცა: დიდი, დი-ი-დი გაიძვერა ვინმე გახლავთ, ბატონო ჩემოო. სხვათა შორის, განათლებულ ევროპაში, ისევე როგორც ჩვენს განათლებულ რუსეთში, დღესდღეობით უკვე ბევრი პატივცემული გვამი მოიძებნება ისეთი, ვისაც სა-

დილობისას ლუკმა არ გადაუვა ყელში, მსახურს თუ საუბარი არ გაუბა, ზოგჯერ კი სულაც უბოროტოდ არ დასცინა კიდეც. ოღონდ ეგეცაა, ამ ჩვენს მგზავრს კითხვები მხოლოდ სიტყვის მასალად არ დაუსვამს: ზედმინენით გამოიძია, თუ ვის ეკავა იქ ქალაქის თავის თანამდებობა, ვინ თავმჯდომარეობდა ადგილობრივ პალატას, პროკურორად ვინ ჰყავდათ – მოკლედ, არც ერთი მეტ-ნაკლებად წონიანი ჩინოსანი არ დავინწყებია. კიდეც უფრო გამოწვლილვით გამოიკითხა ყველა მსხვილი მემამულის ამბავი და ბოლომდე ჩაეძია, ვის რამდენი ყმა ჰყავდა, ვინ რამდენად შორს თუ ახლოს ბინადრობდა ქალაქიდან, ვის როგორი ზნე გამოარჩევდა და რამდენად ხშირად ჩამოდიოდა ხოლმე საკუთარი მამულიდან. დიდი ყურადღებით გაარკვია მთელი იქაური მხარის მდგომარეობა – გამოიკითხა, რაიმე ავადობას ხომ არ ეჩინა თავი გუბერნიაში, მომაკვდინებელ ციებას თუ უცხო ჯურის ცხელებას, ყვავილსა თუ სხვა რამ მსგავსს, და თან იმდენად დაბეჯითებითა და ჩაძიებით, აშკარად რომ სცდებოდა უბრალო ცნობისნადილის საზღვრებს. თავი ღირსეულად ეჭირა, იმაზე თუ არაფერს ვიტყვით, როგორი ხმაურით იხოცავდა ცხვირს. ვერ გეტყვით, როგორ ახერხებდა ამას, მაგრამ მისი ცხვირი მთლად საყვირივით გრგვინავდა. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ, ერთი შეხედვით, სრულიად უწყინარმა ღირსებამ ეტყობა, მის მიმართ გვარიანი მოწინება აღუძრა მედუქნე ბიჭს – გაგონებისთანავე თმა ნაუცბათევად უკან გადაიყარა, საქმიანად გაიფჯიმა, თავი პატივისცემით დაუხარა და ჩაეკითხა: კიდეც რამეს ხომ არ ინებებთო. ნასადილევს სტუმარმა ფინჯანი ყავაც არ დაიკლო, ტახტზეც ჩამოჯდა და ზურგსუკან ბალიში ამოიღო, რომელსაც, როგორც წესი, რბილი, დამყოლი შალის ნაცვლად, რუსეთის დუქნებში რაღაც ისეთით ტენიან, მეტისმეტად რომ ჩამოჰგავს აგურსა თუ რიყის ქვას. მერე უკვე მთქნარებასაც მოჰყვა და ითხოვა, ჩემს ოთახამდე მიმაცილებთო, სადაც სანოლზე მიწვა და ორიოდ საათით ნაუძინა. უკვე გამოძინებულზე, იმავე მედუქნე ბიჭის მოწინებული თხოვნით, ქალაქის ნაგლეჯზე საკუთარი წოდება, სახელი და გვარი დანერა – დანიშნულებისამებრ, კერძოდ კი პოლიციაში წარსადგენად. კიბეზე ჩასვლი-

სას ბიჭმა ფურცელს დახედა და დამარცვლით ამოიკითხა: „კოლეგის მრჩეველი პაველ ივანოვიჩ ჩიჩიკოვი, მემამულე; პირად საქმეზე“. სანამ ის ნაწერის ჩათავებაზე ჯახირობდა, თავად პაველ ივანოვიჩ ჩიჩიკოვი ქალაქის დასათვალიერებლად გაემართა, რომელიც ეტყობა, თვალში მოსვლოდა, რადგან მიეჩნია, არაფრით ჩამოუვარდება სხვა საგუბერნიო ქალაქებსო. ქვის ნაგებობებზე აქაც ყვითელი ფერი ჭარბობდა, რუხი კი მორცხვად ჩამუქებულიყო ხის შენობებზე. სახლები ერთ, ორ, ან სულაც სართულნახევრიანი იდგა და, რალა თქმა უნდა, ყველა – მეზონინიანი, რაც გუბერნიის ხუროთმოძღვრებს ამკარა ხიბლის ნიშნად მიეჩნიათ. ზოგან ეს სახლები მინდორივით გაშლილ ქუჩასა თუ ხის უსასრულო მესრებში ჩაკარგულიყო, ზოგან კი ჯგუფ-ჯგუფად იდგა და აქ ბევრად მეტი ხალხმრავლობა და გამოცოცხლება შეიმჩნეოდა. გზადაგზა წვიმით თითქმის მთლად გადარეცხილი აბრებიც შემოგხვდებოდათ, ზედ გამოსახული ბლითებითა თუ ჩექმებით; სხვებზე ლურჯი საღებავით დახატული შარვლები და ვილაც არშაველი თერძის ხელრთვაც მოჩანდა. ერთ-ერთ დუქანს, სადაც ქუდებითა და სხვა თავსაბურავით ვაჭრობდნენ, ამგვარი წარწერა ამშვენებდა: „ვასილი ფიოდოროვი უცხოეთიდან“. იქვე, კიდევ ერთ აბრაზე ბილიარდის მაგიდა და ორი მოთამაშე გამოესახათ – ზუსტად იმნაირ ფრაკებში გამოკვართულები, ჩვენებურ თეატრებში, სცენაზე ბოლო მოქმედების დროს გამოსაჩენ სტუმრებს რომ აცვიათ ხოლმე. მოთამაშეებს ისე მოემარჯვებინათ უცნაურად ამოტრიალებულ ხელებში თავ-თავიანთი კიები და ფეხებიც ისე გაეფარჩხათ, თითქოს სადაცაა, ჰაერში უნდა შეიკუნტრუშონო. თავის მხრივ, ამ ნახატსაც ამშვენებდა წარწერა: „გვეძებდით და მოგვაგენით!“ სამიკიტნო კი კარზე მიხატული, ჩანგალგარჭობილი, მსუქანა თევზით ინონებდა თავს. აქა-იქ ზედ ქუჩაში დაედგათ ხილით, საპნითა თუ თაფლაკვერებით დახუნძლული დახლები, თუმცა ამ ბოლო ორს ძნელად თუ გაარჩევდი ერთმანეთისაგან. ყველაზე ხშირად კი ჩამუქებული, საგერბო არწივები ხვდებოდა თვალს (რომლებიც ახლა მოკლე წარწერით ჩაანაცვლეს – *სამიკიტნო*). ქვაფენილს რაც შეხება, ის ყველგან ერთნაირად უვარგისი ჩანდა.

მგზავრმა ქალაქის ბაღშიც შეიარა, სადაც ტანწვრილი, წელში გაღუნული ხეებისთვის ზეთის მწვანე საღებავით გულმოდგინედ შეღებილი სამკუთხა ბიჯგები შეეყენებინათ. ლერწამზე არცთუ ისე მაღალი ეს ხეები კი გაზეთში ილუმინაციის აღწერისას ასე მოეხსენებინათ: „საერო მმართველის ზრუნვითა და რუდუნებით, ჩვენი ქალაქი კიდევ უფრო დამშვენდა იმ ბაღნარის წყალობით, სადაც ყველაზე ცხელ დღესაც კი ვარჯგანიერ ხეთა საჩრდილობელი დაგისვდებათ“, და კიდევ ისიც იყო ნათქვამი, მოსახლეობას გული აუჩუყდა და ლამის თვალს ცრემლი მოადგა მადლიერების იმ უსაზღვრო გრძნობისაგან, რასაც უფალი ქალაქის თავის მიმართ განიცდიდისო... ამის შემდეგ ჩამოსული იქაურ დარაჯსაც თავისებურად ჩაეკითხა, საქიროების შემთხვევაში, ყველაზე მოკლე გზით როგორ მივიდოდა ტაძართან, საკრებულოს შენობასა თუ გუბერნატორის სამყოფელთან. მერე კი იმ მდინარისთვის თვალის შესავლებად გაემართა, რომელიც ზუსტად შუაზე ჰყოფდა ქალაქს. გზად ბოძზე მიჭედებული აფიშა ჩამოხია – შინ დაბრუნებული, უფრო გულდინჯად ნაეკითხავო, თან ყურადღებით შეათვალიერა ხის ფიცარნაგზე მიმავალი სანდომიანი ქალბატონი, რომელსაც უკან პატარა ფუთაჩაბლუჯული, სამხედრო ქულაჯაში გამოწყობილი ბიჭი მისდევდა. ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი ყველაფერს, თითქოსდა საიმისოდ, იქაურობის ადგილმდებარეობა კარგად მოენიშნა და მერე პირდაპირ სასტუმროს მიაშურა, სადაც კიბეზე ასვლისას მსახურმა ბიჭმა ხელიც კი შეაშველა მსუბუქად. ერთხელაც ისიამოვნა ჩაით და სანერ მაგიდას მიუჯდა, სანთლის მოტანა მოითხოვა, ჯიბიდან გაკეცილი აფიშა ამოიღო, გაშალა, სანთელთან მიიტანა და მარჯვენა თვალმოჭუტული, კითხვას შეუდგა. ჩვენში დარჩეს, აფიშაზე ღირსშესანიშნავი ბევრიც ვერაფერი ამოიკითხა: თეატრში ბ-ნ კოცებუს დრამას თამაშობდნენ, რომელშიც როლა ბატონ პოპლევინს უნდა განესახიერებინა, კორა კი – ყმანვილქალ ზიავლოვას. სხვა როლების შემსრულებელთა ვინაობა კიდევ უფრო ნაკლებისმთქმელი გახლდათ, მაგრამ მაინც ბოლომდე ჩაიკითხა, პარტერის ბილეთის ფასიც კი დააზუსტა და ისიც გაარკვია, აფიშა გუბერნიის სამმართველოს კუთვნილ სტამბაში დაუბეჭ-

დავთო. მერე უკანა გვერდზეც გადავიდა იმაში დასარწმუნებლად, არაფერი გამომრჩენიაო. ცარიელ ფურცელზე რომ წასაკითხი აღარაფერი დაუხვდა, თვალები მოიფშვნიტა, აფიშა ისევ კოხტად გაკეცა და თავის ზარდახშაში დააბინავა, როგორც ჩვეულებრივ იქცეოდა ხოლმე, თუ რამ შენახვის ღირსი მოხვდებოდა ხელთ. ის დღე მისთვის ერთი უღლუფა მოხარშული ხბოს ხორციტ, მათლაფა მჟაუნას წვნიანითა და ისეთი ღრმა ფშვინვით დასრულდა, უკიდევანო რუსეთის ზოგ ადგილას, უბრალოდ, გემრიელ ხვრინვად რომ ხმობენ.

მთელი მომდევნო დღე სტუმრობებს დაეთმო: ახლად ჩამოსულმა ქალაქის ყველა მაღალჩინოსანი მოინახულა, დიდი მონინებით ეახლა გუბერნატორს, რომელიც, თავად ჩიჩიკოვისა არ იყოს, არც ზედმეტად ფერხორციანი და არც მეტისმეტად მჭლე გახლდათ; ყელზე წმ. ანას ორდენი ეკიდა, ჩუმ-ჩუმად კი მასზე იმასაც ამბობდნენ, ვარსკვლავის ორდენზეცაა წარდგენილიო. ერთობ გულკეთილი კაცი აღმოჩნდა, ვისაც მოცალეობის ჟამს მარამაშზე ქარგვა ჰყვარებოდა. ამის მერეღა მოინახულა ვიცე-გუბერნატორი, პროკურორი, პალატის თავმჯდომარე, პოლიცემისტერი, მსხვილ მოიჯარეთა თავკაცი, სახაზინო ფაბრიკების მეთვალყურე... სამნუხაროდ, რთული არაა, ვინმე არ გამოგრჩეს ძლიერთა ამა ქვეყნისათა სიაში, ოღონდ ის კი უნდა ითქვას, რომ ამ ახლად ჩამოსულს, თავის მხრივ, დრო და ძალა არ დაუზოგავს: პატივისცემის დასადასტურებლად, საექიმო გამგეობისა და ქალაქის ზუროთმოძღვრის მონახულებაც არ დაზარებია. მერე კიდევ დიდხანს იჯდა თავის ბრიჩკაში და ფიქრობდა – კიდევ ვის მივაგო პატივიო, ოღონდ ასე ჩანდა, ქალაქში პატივმიუგებელი ჩინოსანი აღარავინ დარჩენოდა. ხსენებულ ბობოლვებთან საუბრისას ერთობ ოსტატურად ახერხებდა ყოველი მათგანის გულის მოგებას. გუბერნატორს თითქოსდა სასხვათაშორისოდ გადაუკრა – თქვენს გუბერნიაში ჩამოსული, ლამის სამოთხეში ხვდები კაცი, გზებიც სულ ერთიმეორეზე გაზინვინებულია და საერთოდაც, ყველა მთავრობა, ვინც ასეთ ბრძენ ჩინოსნებს ნიშნავს თანამდებობებზე, უთუოდ დიდი ქების ღირ-

სიაო. პოლიცემისტერსაც შეუქო ხელქვეითნი, ვიცე-გუბერნატორს და პალატის თავმჯდომარეს კი, რომლებსაც ჯერ მხოლოდ სახელმწიფო მრჩევლის წოდება ჰქონდათ მორგებული, თითქოსდა შეცდომით მიმართა – *თქვენო აღმატებულებაო*, რაც ორთავეს გულზე მოესალბუნა. ამ ყველაფრის შედეგი თუ იყო, რომ გუბერნატორმა იმავე საღამოს მიიწვია შინაურულ წვეულებაზე. მას არც სხვა ჩინოსნები ჩამორჩნენ და, თავ-თავის მხრივ, ყველამ დაპატიჟა – ზოგმა სადილზე, ზოგმა – ერთი ხელი ბანქოს სათამაშოდ და ზოგმა კიდევ – უბრალოდ, ფინჯანი ჩაის დასალევად.

ისე ჩანდა, რომ სტუმარი საკუთარ თავზე ბევრ ლაპარაკს ერიდებოდა: თუკი ამბობდა რამეს, ძალზე ზოგადად და თვალშისაცემი თავმდაბლობით. ასეთ დროს მისი მეტყველება, ცოტა არ იყოს, მწიგნობრულ ელფერს იძენდა – მღილი მღილთაგანი ვარ და გადამეტებულ ყურადღებას არ ვიმსახურებ, ბევრი განსაცდელი გამომივლია ცხოვრებაში, მართლის მთქმელობისთვისაც დავსჯილვარ, არაკეთილმოსურნეებიც არ მაკლია, სასიკვდილო საფრთხეც დამმუქრებია, ახლა კი სიმშვიდეს, საბოლოოდ დასამკვიდრებელ ადგილს ვეძებ და ამ ქალაქში მოხვედრილმა, აუცილებელ ვალდებულებად მივიჩნიე, ჩემი პატივისცემა დამედასტურებინა მისი უპირველესი ჩინოსნებისთვისო. სულ ეს გახლდათ, რაც ქალაქში ამ ახლად გამოჩენილი კაცის თაობაზე შეიტყვეს, ვინც, სხვათა შორის, ძალიან მალევე იხილეს გუბერნატორის მიერ გამართულ წვეულებაზე. ამ ღონისძიებაზე წასასვლელად სტუმარი ორ საათზე მეტხანს ემზადებოდა – ისეთი გულისყურით მიუდგა საქმეს, იმგვარი წრეგადასული გულმოდგინება გამოიჩინა ჩასაცმელ-დასახურის შერჩევისას, მრავლისმნახველსაც რომ გააკვირვებდა. სადილობის შემდეგ ცოტა წაუძინა, მერე კი ბანაობა იწემა: დიდხანს იქაფა საპნით ორივე ლოყა, თან შიგნიდანაც ღონივრად აწვებოდა ენის წვერით. ამას რომ მორჩა, მედუქნე ბიჭის მხარზე გადაგდებულ პირსახოცს დასწვდა და ყურებს უკნიდან მოყოლებული, მთელი სახე გულდაგულ შემშრალა, ერთი-ორჯერ შიგ ცხვირ-პირშიც კი შეუფრუტუნა საბრალო ბიჭს. სარკის წინ გულისპირი მოირგო, ნესტოებიდან თავგა-

მოყოფილი ორი ღერი თმა გამოინიწკნა და მნიფე მოცვისფერ მბზინავ ფრაკშიც გამოენყო. სწორედ ასე მორთულ-მოკაზმული გაუყვა საკუთარი ეტლით ქალაქის უჩვეულოდ ფართო ქუჩებს, რომლებსაც მხოლოდ აქა-იქ მბჟუტავი, თითო-ოროლა ფანჯრიდან გამომავალი შუქი ანათებდა სუსტად. თავად გუბერნატორის სახლი კი სწორედაც სამეჯლისოდ გაჩახჩახებულს ჰგავდა. სადარბაზოსთან ერთი ანთებულფარნებიანი ეტლი და ორი ჟანდარმი იდგა, ახლომახლო მეეტლეთა გადაძახილი მოისმოდა. მოკლედ, ყველაფერი წესისა და რიგისამებრ მიდიოდა. დარბაზში შესულ ჩიჩიკოვს წამით თვალი მოსჭრა ჭაღების ჩახჩახმაც და ბანოვანთა კაბების ლაპლაპმაც – ირგვლივ ყველაფერი ბრწყინავდა და ელვარებდა. შავი ფრაკები ხან აქა-იქ კრთებოდა, ხან კი ჯგუფ-ჯგუფად მოჩანდა სწორედ იმ ბუზებივით, ქათქათა შაქრის მოზრდილ ნატებს რომ დასტრიალებენ თავს ცხელი ივლისის თვეში, როცა მოხუცი მწე ქალი ამ ნატებს წვრილ-წვრილად აქუცმაცებს ფართოდ გამოღებულ ფანჯარასთან; მოჯარული ბავშვები მოლოდინით მიჩერებიან მის ნაჯაფარ ხელებში ჩაბლუჯულ, მოქნეულ ჩაქუჩს, მსუბუქ სიოს წამოყოლილი ბუზების მფრინავი ესკადრონი კი თამამად, სრულუფლებიანი მასპინძელივით იჭრება ოთახში და მზის შუქით თვალმოჭრილი, ისედაც თვალისჩინმოკლებული ბებრუხანას არად ჩამგდები, სათითაოდ თუ გუნდ-გუნდად ასხდება სანუკვარ ნუგბარს. მსუყე ზაფხულით გამაძღარნი, ისედაც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე რომ სთავაზობს გემრიელ სასუსნავს, ახლა მართლა საჭმელად კი არ შემოფრენილან, არამედ მხოლოდ თავის გამოსაჩენად, შაქრის ამ გორაზე გასასეირნებელ-გამოსასეირნებლად, წინა თუ უკანა ფეხების ერთმანეთისთვის გასახახუნებლად, ანდა ამ ფეხებითვე ფრთებქვეშ მოსაფხანად, ანთუ სულაც წინა ფეხებით თავის მოსაქექად და მერე უკან გასაბრუნებლად, რათა ცოტა ხანში ისევ მოფრინდნენ გამაბებრებელი ბზუილ-ბზუილით. ჩიჩიკოვმა იქაურობის ხეირიანად მოთვალეირებაც ვერ მოასწრო, რომ გუბერნატორი მაშინვე მკლავზე ეცა და სასწრაფოდ მიუღლეს წარუდგინა. სტუმარს არც ამ შემთხვევაში შეურცხვენია თავი: იქვე მოიფიქრა შუახნის კაცისათვის

ერთობ შესაფერისი ქათინაური – მისთვის, ვინც არც მაინცდამაინც მაღალი და არც მთლად დაბალი წოდებისაა. მერე, როცა აცეკვე-ბულმა წყვილებმა ყველა დანარჩენი დარბაზის კედლებისკენ შე-ვინროვეს, ხელები უკან დაიკრიფა და ორიოდ წუთი დიდი ყურად-ლებით უცქერდა მოცეკვავეებს. ბევრ ბანოვანს რიგიანად, მოდაზე ეცვა, სხვებს კი ის მოერგოთ, რაც მათთვის ამ საგუბერნიო ქალაქ-ში გამოემეტებინა მაღალ ღმერთს. როგორც ყველგან, კაცები აქაც ორნაირი ჯურის ჩანდნენ: უფრო თხელ-თხელები სულ ქალების გარშემო ტრიალებდნენ და ამნაირებში ისეთებიც ერივნენ, ვისაც ძნელად თუ გაარჩევდი ნაღდი პეტერბურგელისაგან – დედაქალა-ქელებივით გულდასმით და არცთუ უგემოვნოდ დაეცარცხნათ ქილ-ვაშები, წმინდად პირგაპარსულები კი სახის ნაკვეთითაც არ დაი-წუნებოდნენ. ქალბატონებსაც ლალად და თამამად მიუჯდებოდნენ ხოლმე გვერდით და სწორედ ისე ელულუნებოდნენ ფრანგულად, ისევე ამხიარულებდნენ, როგორც ეს ძირძველი პეტერბურგელისა-გან იქნებოდა მოსალოდნელი. მეორე ჯგუფს მსუქანი ან მთლად ჩიჩიკოვისნაირი მამაკაცები შეადგენდნენ – არც მაინცდამაინც ფერხორციანები და არც ზედმეტად გაჩხინკულები. ესენი, პირიქით, თვალს არიდებდნენ ქალებს, გაურბოდნენ, მზერაც აქეთ-იქით დაურბოდათ და სულ იმის ცდაში იყვნენ, როდის გააწყობდა გუ-ბერნატორის ლაქია ვისთვის სათამაშო, მწვანე მაუდგადაკრულ მა-გიდას. უფრო მსუქნებს მრგვალი, ხორციანი სახეები ჰქონდათ, ზოგს – მეჭეჭებიანიც; აქა-იქ ჩოფურებიც ერივნენ. თავზე თმას რაც შეეხება, არც ერთს არ ამშვენებდა ქოჩორი, კულულები თუ ის მოდური ვარცხნილობა, რასაც ფრანგებმა „ემმაკმა წამილოს“ შეარ-ქვეს: თმა ყველას ან მოკლედ შეეკრიჭა, ანდა დიდი მონდომებით გადაეგლისა კეფაზე. უმრავლესობას მოვლილ-ნაპატივები იერი ედო – ესენი ქალაქის დაფასებული ჩინოსნები ბრძანდებოდნენ. რას იზამ, ამქვეყნად მსუქნებს ხომ გამხდრებზე მეტად ეხერხებათ საქ-მეების მოკვარახჭინება! ეს უკანასკნელნი მეტწილად საგანგებო დავალებათა უწყებაში მსახურობენ, ან მხოლოდ ირიცხებიან, ერ-თთავად აღმა-დაღმა სირბილი უწევთ და, შესაბამისად, მათი არსე-

ბობაც რალაც მეტისმეტად იოლი, არამყარი და არასაიმედოა. აი, მსუქნები კი არასოდეს ყაბულდებიან არამყარ თანამდებობებს და თუ მოჯდნენ სადმე, მერე უკვე ვერას დიდებით ველარ მოაცვლევინებ იქიდან ფეხს; უმალ თვითონ თანამდებობას შეუდგება წყალი და გაუქმდება, ვინემ ისინი შეელევინ. არც გარეგან ბრწყინვალეობას დაგიდევენ – ფრაკსაც ვერასოდეს ირგებენ ისე კობტად, როგორც გამხდრები; სამაგიეროდ, უფლის წყალობით, ზარდახშები აქვთ პირთამდე სავსე. გამხდარ კაცს სამ წელიწადში ერთი სული ყმაც არ რჩება დაუგირავებელი, მსუქანს კი მშვიდად გაჰყავს წუთისოფელი – გაიხედავ და სადმე, ქალაქის ბოლოში ცოლის სახელზე იყიდის სახლს, მერე მეორე ბოლოში კიდევ ერთს დაისაკუთრებს; შემდეგ იმავე ქალაქის მახლობლად ჯერ პატარა სოფელს დაეპატრონება, ცოტა ხანში კიდევ უფრო დიდსაც ჩაიგდებს ხელში, მთელი იმისი სანახებიანად. საბოლოოდ, ლეთისა და ხელმწიფის წინაშე ვალმოხდილი, საყოველთაოდ დაფასებული მსუქანა სამსახურსაც ანებებს თავს, სოფლად ბინავდება და მემამულედ, ჭეშმარიტ რუს მებატონედ, პურმარილიან და ცხოვრების გემოს მცოდნე კაცად გარდაისახება. ოლონდ ეგაა, მოკვდება და თავისივე გამხდარ-გამხდარი მემკვიდრეები, ჩვენი რუსული ჩვეულებისამებრ, მთელ მამისეულ ქონებას დაამლერებენ და წყალს გაატანენ. არ დაგიმაღავთ, ჩიჩიკოვსაც დაახლოებით ასეთი აზრები უტრიალებდა თავში, როცა ეს ზეპური საზოგადოება კარგად შეათვალიერა. საბოლოოდ მაინც მსუქნებს შეუერთდა, რომლებშიც მეტწილად ნაცნობი ხალხი დაუხვდა: შავ-შავი, ხშირნარბებიანი პროკურორი, დროდადრო ისე ეშმაკურად რომ ჭუტავდა მარცხენა თვალს, თითქოს ანიშნებდა – წამო, ძმაო, გვერდით ოთახში გავიდეთ და რალაცას გეტყვიო; თუმცა კი მთლიანობაში, მაინც გულდინჯი და სიტყვაძუნნი კაცის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. იქვე იდგა ფოსტის უფროსიც, ტანდაბალი და პუტკუნა, ერთობ ენამახვილი და მოფილოსოფოსო ვინმე; ასევე, პალატის თავმჯდომარეც, ჭკუადამჯდარი და ხაზგასმით თავაზიანი პიროვნება. ყველა ისე მიესალმა ჩიჩიკოვს, როგორც ძველისძველ ნაცნობს, რაზეც ამ უკანასკნელმა მათ ცალ-ცალკე, საკმაოდ მოხ-

დენილად დაუკრა თავი. ახალი ნაცნობებიც სწრაფად გაიჩინა – ზრდილი მემამულე მანილოვი და, ერთი შეხედვით, ცოტა არ იყოს, მოუქნელი სობაკევიჩი, ვინც გაცნობისას შემთხვევით ფეხი დაადგა და იქვე ბოდიშებად დაიღვარა – თუ ღმერთი გნამთ, მომიტყევითო. მერე უკვე ბანქოს თამაშიც შესთავაზეს, რაზეც ჩიჩიკოვმა თავაზიანი თანხმობა განაცხადა. მწვანე მაუდგადაკრულ მაგიდას მიუსხდნენ და ვახშამდე აღარც წამომდგარან. აი, აქ კი ერთბაშად შეწყდა ყოველგვარი განყენებული საუბარი, როგორც საერთოდ ხდება ხოლმე, როცა საქმიანი ხალხი, ბოლოს და ბოლოს, თავის შესაფერის გასართობს გამოიხატავს. მართალია, ფოსტის უფროსი ლაპარაკის დიდად მოყვარული გახლდათ, მაგრამ როგორც კი ბანქოს ქალღმერთი მოიგდო ხელში, მაშინვე ზედა ტურქვემ ქვედა მოიქცია, სახეზე მოაზროვნის ნიღაბი აიფარა და მთელი თამაშის განმავლობაში გამომეტყველება აღარც შეუცვლია. ყოველი ახალი ქალღმერთის ჩამოსვლისას მაგიდას ღონივრად დაჰკრავდა ხოლმე ხელს და იმის მიხედვით, თუ რა ეხატა ზედ, ბურტყუნებდა: მოვიდა ბებერი ფოფოღია! ანდა – ეგეც თქვენი ტამბოველი გლეხკაციო. ვალში არც პალატის თავმჯდომარე რჩებოდა და იმის ბურტყუნს უპასუხოდ არასოდეს ტოვებდა: ემაგ თქვენს გლეხკაცს უღვაშებს სულ ღერაღერა დავანიწენიო! – გაიძახოდა. თუმცა ბანქოს ჩამოჭრისას სხვა გამოთქმებიც ხშირად გაისმოდა. ასე მაგალითად: რაც იყოს, იყოს! სულ არაფერს ისევ აგური ჯობსო, ანდა – გული მინდა, გული! გულის გამხარებელიო. ზოგჯერ ბანქოს ფერების სახელებსაც თავისებურად ასხვაფერებდნენ და უცები კაცი იმათი წამოძახილებიდან ბევრს ვერაფერს გაარკვევდა. თამაშს რომ მორჩნენ, როგორც ნესია, დიდხანს და საკმაოდ ხმამაღლა იკამათეს. კამათობდა ქალაქში ახლად გამოჩენილი ეს ჩვენი სტუმარიც, ოღონდ რაღაც მეტისმეტად დახელოვნებულად. ყველა კი ხვდებოდა – გვეკამათებო, მაგრამ თან სიამოვნებდათ კიდევც მისგან სიტყვის შემობრუნება. არასოდეს უთქვამს, თქვენ ესა და ეს ქალღმერთი ჩამოხვედითო; ასე ამბობდა, თქვენ ამა და ამ ქალღმერთის ჩამოსვლა ინებეთო, ანდა ასეთნაირად: პატივი მქონდა, თქვენი ორიანი ჩემით გამეჭრაო, და სულ

ასე და ამგვარად. მოწინააღმდეგეები კიდევ უფრო მეტად რომ დაერწმუნებინა თავის ამა თუ იმ ნათქვამში, ყოველ ჯერზე თავაზიანად უწვდიდა ვერცხლის მომინანქრებულ სათუთუნეს, რომლის ფსკერზეც აშკარად მოჩანდა ორი ია – ეტყობა, სუნის მისაცემად შიგ ჩაფენილი. განსაკუთრებული ყურადღება სტუმარმა მაინც მანილოვისა და სობაკევიჩის მიმართ გამოხატა, იმ ორი მემამულის, ზემოთ უკვე რომ მოვიხსენიეთ. ერთი პირობა გვერდზე გაიხმო პალატის თავმჯდომარეცა და ფოსტის უფროსიც, რათა ამ ორი პატივცემული გვამის შესახებ მეტი შეეტყო. სულ რამდენიმე შეკითხვამ კი მაშინვე ნათელი გახადა ცნობისნადილისა თუ ნებისმიერი წვრილმანისადმი მისი საქმიანი მიდგომის სიღრმისეულობა, რამეთუ, პირველ რიგში, ის გაარკვია, რამდენ სულ ყმაგლეხს ფლობდა თითოეული მათგანი, როგორ მისდიოდათ მამულში საქმე, და უკვე შემდეგა დააზუსტა იმათი ნათლობისა თუ მამის სახელები. მერე იყო და, სულ მცირე ხანი დასჭირდა ამ ბატონების საბოლოოდ მოსახიზლად. იგივე მემამულე მანილოვს, არცთუ ჭარმაგ კაცს, რომელსაც შაქარივით ჩამტკბარი მზერა ჰქონდა და სიცილის დროს თვალები ეჭუტებოდა, მთლად გულში ჩაუვარდა ეს ახალი ნაცნობი. დამშვიდობებისას კარგა ხნით ჩაბლუჯა მისი ხელი და დაბეჯითებით სთხოვდა – პატივი დამდეთ და ჩემს მამულში სტუმრობით გამაბედნიერეთ, იქამდე ხომ ქალაქის მიჯნიდან სულ რაღაც თხუთმეტიოდე ვერსია გასავლელიო. ჩიჩიკოვმაც ხაზგასმულად თავაზიანი ღიმილით მიუგო: არა მარტო უდიდესი სიამოვნებით ვიღებ თქვენს მიწვევას, ამას ჩემს წმინდათა წმინდა მოვალეობადაც კი მივიჩნევო. სობაკევიჩი უფრო სიტყვაძუნწი გამოდგა: ჩემთანაც გეპატიუებითო, – უთხრა და იმოდენა ზომის ჩექმა დაჰკრა იატაკს, რომლის შესაფერისი ფეხი ძნელად თუ მოიძებნება ცისქვეშეთში, მით უმეტეს, დღესდღეობით, როცა უკვე რუსეთშიც შეიმჩნევა გოლიათების გადაშენების ნიშნები.

მეორე დღეს ჩიჩიკოვი პოლიცემისტერთან გაემგზავრა, სადაც სადილად და მერე საღამოს გასატარებლად გახლდათ მიწვეული. ნასადილევს, დღის სამ საათზე, ვისტს ჩაუსხდნენ და თამაში ნა-